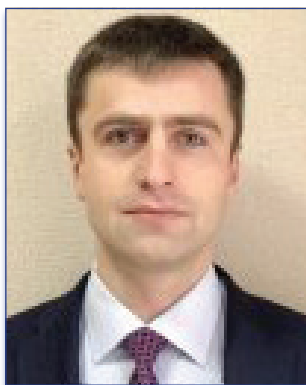

Микита Соколенко

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.18>
UDC code: 343.98 (477)

Микита Соколенко,

науковий співробітник Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, молодший науковий співробітник Науково-дослідного Інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-0302-162X>
sokol.nik.aleks@gmail.com

Типові слідчі ситуації як передумови формування алгоритмів допиту

Мета статті – проаналізувати слідчі ситуації як передумови побудови і впровадження алгоритмів допиту, розглянути підходи до їх типізації, виокремити типові ситуації допиту, що становлять основу формування алгоритмів допиту.

Розслідування злочинів включає планування, організацію і проведення певної сукупності слідчих дій і тактичних операцій, успішна реалізація яких повинна призвести до досягнення бажаних результатів – встановлення істини по кримінальній справі. У зв'язку з цим практика розслідування злочинів визначає певне коло слідчих дій, що дозволяє стверджувати про деяку типізацію сукупності останніх. Крім того, незважаючи на багатоманітність слідчих ситуацій, їх можна об'єднати в декілька найбільш характерних груп, тобто типізувати. Це дає підстави вважати можливим застосування упорядкованого й послідовного виконання дій за визначеними приписами, що становлять алгоритм.

Ключові слова: типові ситуації слідчої дії, безконфліктні та конфліктні ситуації, алгоритмізація, алгоритми допиту.

Постановка наукової проблеми. Останнім часом у криміналістичній літературі спостерігається тенденція до збільшення наукового інтересу щодо проблеми впровадження алгоритмізації в сферу боротьби зі злочинністю. Ця обставина відображає наявність зацікавленості з боку вчених-криміналістів щодо даної категорії, підкреслює її важливість у вирішенні різноманітних завдань. Водночас, сучасний рівень дослідження алгоритмів є недостатньо розробленим, що, в свою чергу, не дозволяє повноцінно віднести останніх до ефективного, дієвого інструментарію розслідування злочину, оскільки окремі їх аспекти є невирішеними, а отже, потребують подальшого вивчення.

На сьогодні особливого значення набуває процес підвищення ефективності криміналістичних алгоритмів, їх максимальна спрямованість на практичну діяльність слідчого. Однак, застосування будь-яких тактичних рекомендацій, криміналістичних алгоритмів виявляється малоефективним, якщо вони розробляються без урахування ситуаційних факторів. Вирішення цього завдання потребує дослідження такої категорії, як слідча ситуація, адже саме вона обумовлює побудову тих чи інших алгоритмів розслідування.

Аналіз основних дослідень і публікацій. Суттєвий внесок у розробку проблем алгоритмізації слідчих дій у криміналістичній тактиці зроби-

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Disclaimer

The funder had no role in the study design, data collection and analysis, decision to publish, or preparation of the manuscript.

Contributors

The author contributed solely to the intellectual discussion underlying this paper, case-law exploration, writing and editing, and accept responsibility for the content and interpretation.

Declaration of Competing Interest

The author declare that they have no conflict of interest.

M.Sokolenko

TYPICAL INVESTIGATIVE SITUATIONS AS PREREQUISITES FOR FORMATION OF INTERROGATION ALGORITHMS

ли такі вчені, як В. А. Журавель¹, В. О. Коновалова², Є. Д. Лук'янчиков, В. Л. Синчук³, В. Ю. Шепітько⁴ та ін.

Мета статті – проаналізувати слідчі ситуації як передумови побудови і впровадження алгоритмів допиту, розглянути підходи до їх типізації, виокремити типові ситуації допиту, що становлять основу формування алгоритмів допиту.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розкриття та розслідування злочинів – це достатньо складний творчий процес, обумовлений такими властивостями суб'єкта доказування, як рівень професійної підготовки, організаційні здібності, особистий та професійний досвід, наявність спеціальних знань, навичок тощо. Водночас процес розслідування містить і такі дії, які можливо формалізувати, зважаючи на чітку впорядкованість їх організації та проведення. У зв'язку з цим вважаємо обґрунтованою та актуальною подальшу розробку проблем криміналістичної алгоритмізації, тим більше що останнім часом проведені достатньо поглиблені дослідження з цієї проблематики.

Разом з цим, усталеність та стандартність слідчих ситуацій і відповідно шляхів, що ведуть до їх вирішення, дозволяє говорити про можливість деякою мірою стандартизувати (алгоритмізувати) дії слідчого. Крім того, у процесі розслідування кримінальних правопорушень суттєве значення мають алгоритмічні рішення, в основі яких лежать визначені закономірності в узагальненні теоретичних правил і практичних рекомендацій, що складають точну схему вирішення у певній ситуації⁵.

Алгоритмізація діяльності слідчого можлива саме тому, що оптимальна послідовність здійснення слідчих дій залежить не від випадкових чинників, а від різноманітних, але все ж прогнозованих варіантів розвитку слідчих ситуацій. Ось чому ці залежності можуть бути виявлені й викладені в алгоритмах діяльності слідчого⁶.

Слідча ситуація є найголовнішою ознакою, у відповідності до якої будуються алгоритми; вона має першочергове значення при їх упорядкуванні, оскільки останні реалізуються до ситуації, що складається на момент проведення розслідування по кримінальній справі. Такі риси як динамічність, безперервність, однозначність, конкретність є базовими для реалізації алгоритмізації в криміналістиці, водночас залежність побудови алгоритмів від слідчої ситуації обумовлює виокремлення оптимальної системи дій з-поміж безлічі варіантів. При цьому слідчі ситуації повинні характеризуватися певним ступенем типовості та виступати в якості первинних по відношенню до алгоритмів.

Слідчі ситуації настільки об'ємні й варіативні, що заздалегідь практично неможливо у повній мірі висвітлити кожную з усіх ймовірно можливих. Ось чому виникає необхідність їх типізації, об'єднання в декілька найбільш характерних груп, бо саме на повторюваності ситуацій засновано ситуаційний підхід до розслідування злочинів. У зв'язку з цим вини-

Article Purpose is to analyze investigative situations as prerequisites for the construction and implementation of interrogation algorithms, to consider approaches to their typification, identify typical interrogation situations that form the basis for formation of interrogation algorithms.

Investigation of crimes includes planning, organizing and conducting a certain set of investigative actions and tactical operations, which successful implementation should lead to the achievement of the desired results: namely: establishment of the truth in a criminal case. In this regard, the practice of investigating crimes defines a certain range of investigative actions, which allows us to assert some typification of the aggregate of the latter. In addition, despite the diversity of investigative situations, they can be combined into several most characteristic groups, that is, typified. This gives reason to believe that it is possible to apply an orderly and consistent execution of actions according to certain prescriptions that make up the algorithm.

Keywords: typical situations of investigative action, conflict-free and conflict situations, algorithmizing, interrogation algorithms.

¹ Журавель В. Проблеми алгоритмізації та програмування розслідування злочинів. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2008. Вип. 2 (53). С. 191–200; та ін.

² Коновалова В. Алгоритмізація в теорії криміналістики. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2007. Вип. 1 (48). С. 169–174

³ Синчук В.Л. Алгоритмізація і творчий елемент у діяльності слідчого. *Проблеми законності*. Вип. 57. Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / відп. ред. В. Я. Тацій / ред. і предисл. М. І. Панов та ін., 2002. С. 180–184.

⁴ Шепітько В. Ю. Проблеми алгоритмізації слідчої діяльності / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдеева // *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. О.: Юрид. літ., 2008. Вип. 44. С. 46–50

⁵ Коновалова В. Е. Организационные и психологические основы деятельности следователя. Киев: РИО МВД УССР, 1973. С. 95.

⁶ Соколенко М. О. Алгоритми в криміналістиці: поняття, ознаки, властивості, можливість застосування. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* / Відп. ред. В. Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2006. Вип. 80. С. 145–149.

M. Sokolenko

**SITUATIONS D'ENQUÊTE
TYPQUES COMME
CONDITIONS PRÉALABLES
À LA FORMATION
D'ALGORITHMES
D'INTERROGATION**

L'objectif de l'article est d'analyser les situations d'enquête comme conditions préalables à la construction et à la mise en œuvre d'algorithmes d'interrogatoire, d'envisager des approches de leur typification et d'identifier des situations d'interrogatoire typiques qui constituent la base de la formation d'algorithmes d'interrogatoire.

L'enquête criminelle comprend la planification, l'organisation et la conduite d'un certain ensemble d'actions d'enquête et d'opérations tactiques, dont la mise en œuvre réussie devrait conduire à l'obtention des résultats souhaités, établir la vérité dans une affaire pénale. À cet égard, la pratique de l'enquête sur les crimes définit un certain éventail d'actions d'investigation, ce qui permet d'énoncer une certaine typification de l'ensemble de ces dernières. De plus, malgré la diversité des situations d'enquête, celles-ci peuvent être regroupées en plusieurs groupes parmi les plus caractéristiques, c'est-à-dire typifiées. Cela donne des raisons de considérer qu'il est possible d'appliquer une exécution ordonnée et cohérente d'actions selon certaines instructions qui constituent un algorithme.

Mots-clés : situations typiques d'action d'enquête, situations non conflictuelles et conflictuelles, algorithmisation, algorithmes d'interrogatoire.

кає потреба у розробці, в першу чергу, максимальної кількості типових слідчих ситуацій, а вже потім програм дій слідчого щодо їх розв'язання.

На сьогодні в криміналістиці запропоновані алгоритми, які направлені на розкриття та розслідування окремих видів злочинів (крадіжок - О. М. Асташкіна, посадових злочинів - А. В. Ханько). До складу цих алгоритмів входять методичні вказівки та рекомендації щодо організації та здійснення процесу розслідування. Не випадково, що розробка криміналістичних алгоритмів вимагає більш повного дослідження типових слідчих ситуацій, що складаються на різних етапах розслідування злочинів. Оскільки недостатня кількість існуючих алгоритмів не дозволяє охопити всі види злочинів і зумовлює необхідність подальшого виокремлення типових слідчих ситуацій, адже саме до них вирішуються питання побудови алгоритмів.⁷

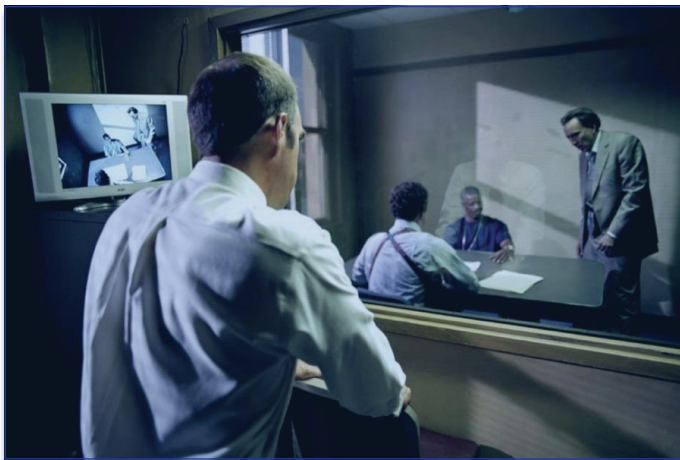
Заздалегідь встановлюючи залежність застосування кожного алгоритму від варіанту розвитку слідчої ситуації, треба визначати і ті обставини, за наявності яких він повинен застосовуватися. При цьому треба враховувати, що кожна конкретна дія слідчого залежить не від всієї сукупності елементів слідчої ситуації, а від найбільш значущих, тобто від обмеженої групи факторів. Мова йде про критеріальну залежність алгоритмічних рекомендацій від особливостей слідчої ситуації. За умови, коли остання буде містити означені фактори, слідчий отримає конкретні рекомендації щодо запровадження оптимальної системи тактичних прийомів.

Ситуаційний підхід розповсюджується і на тактику розслідування злочинів, де останнім часом виокремлюються ситуації окремих слідчих дій, таких як допит, обшук, перевірка показань на місці (С. Ф. Денісюк, Д. Д. Заяц, В. В. Негребецький, В. Ю. Шепітько). Водночас, побудова алгоритмів тактичної спрямованості щодо виділених ситуацій істотно відстає від потреб судово-слідчої практики. Йдеться насамперед про допит як найбільш інформативну і складну слідчу дію.

Самостійним напрямом формалізації процесу досудового розслідування виступає побудова алгоритмів провадження окремих слідчих (розшукових) дій, у тому числі й допиту. На процес побудови та реалізації алгоритмів допиту впливає ціла низка різноманітних чинників, серед яких особливе місце займають ситуації. Саме вони визначають доцільність і можливість запровадження алгоритмів допиту, їх характер і структуру (кількість кроків). При цьому йдеться про типові слідчі ситуації, тобто такі, що найбільш часто зустрічаються, повторюються, є усталеними. Разом із тим, як зазначається у криміналістичній літературі, неоднорідність і неповторність конкретних ситуацій істотно ускладнює їх типізацію. Безумовно, неможливо виділити всі ситуації і до них запропонувати відповідні програми розслідування та алгоритмічні схеми дій слідчого, тобто стовідсотково формалізувати розв'язання завдань розслідування⁸.

⁷ Соколенко М. О., Авдєєва Г. К., Гетьман Г. М. Ситуаційна зумовленість побудови алгоритмів слідчих дій // Актуальні проблеми протидії злочинності : матеріали наук. конф. за результатами роботи фахівців НДІ вивч. Проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України за фундамент. темами у 2019 р. (М. Харків, 23 грудня 2019 р.) / редкол. В.С. Батиргарєєва та ін. Харків : Право, 2019. С. 297-301.

⁸ Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2012. С. 134.

У деяких випадках навіть ті слідчі, що мають значний досвід роботи, у процесі розслідування опиняються в таких ситуаціях, які для них є абсолютною незнайомими і складними для визначення шляхів та засобів розв'язання, тобто загалом характеризуються як нетипові, наділені більшою кількістю індивідуальних ознак. У зв'язку з цим, головною проблемою алгоритмізації є саме різноманітність слідчих ситуацій.⁹

У криміналістичній літературі здійснені спроби щодо типізації ситуацій допиту. Так, деякі вчені пропонували поділяти ситуації залежно від позиції, яку займають допитувані, на: кооперативні ситуації (коли цілі слідчого та допитуваного збігаються або хоча б не протирічають та між ними існує психологічний контакт, що забезпечує отримання правдивих показань); конфліктні ситуації з нестрогим суперництвом (коли цілі слідчого та допитуваного збігаються частково); конфліктні ситуації зі строгим суперництвом (коли допитуваний дає завідомо неправдиві показання або відмовляється від їх дачі). У свою чергу, інші вважають за доцільне поділяти ситуації залежно від відношення до пред'явленого обвинувачення та об'єктивності показань на такі: обвинувачений повністю визнає себе винним, його показання збігаються з матеріалами справи; обвинувачений частково визнає себе винним, і в його показаннях також містяться дані, що суперечать матеріалам справи та ін.

Запропоновані підходи до типізації ситуацій допиту мають дещо орієнтовний характер. Зокрема, вони відображають окремі, найбільш загальні напрями диференціації ситуацій допиту.

Побудова ж алгоритмів допиту передбачає необхідність у поглибленому аналізі ситуацій допиту, вичленування й урахування окремих їх аспектів. Зокрема, безконфліктні ситуації допиту необхідно диференціювати з урахуванням трьох обставин їх виникнення: (1) при наданні правдивих показань; (2) при добросовісній помилці з боку допитуваної особи; (3) при визнанні обвинуваченим своєї вини повністю. До кожного з виділених аспектів безконфліктної ситуації допиту має бути сформований «свій» алгоритм допиту.

Ще складнішу диференціацію необхідно здійснити до конфліктних ситуацій допиту, де виокремлюють такі узагальнені з них, як: (1) ситуації при наданні неправдивих показань; (2) ситуації при відмові від давання показань; (3) ситуації при невизнанні обвинуваченим своєї вини; (4) ситуації при визнанні обвинуваченим своєї вини частково. До наведених ситуацій необхідно встановити мотиви, якими керується допитуваний, а лише потім до більш розгалуженої системи ситуацій будувати алгоритми допиту.

Слід зауважити, що варіативність ситуацій присутня в меншій мірі на стадії підготовки до допиту, де більш чітко та більш жорстко можна виокремити ситуації (ситуації з повним обсягом інформації для провадження допиту – ситуації з недостатнім обсягом інформації; ситуації, що не пов'язані з елементами протидії при провадженні допиту – ситуації, що пов'язані з активною протидією при провадженні допиту). До цих ситуацій, що виникли на підготовчій стадії, є можливість надати достатньо жорсткий алгоритм.

М. Sokolenko

TYPISCHE ERMITTLUNGSSITUATIONEN ALS VORAUSSETZUNGEN FÜR DIE ENTWICKLUNG VON VERNEHMUNGsalgorithmen

Ziel des vorliegenden Beitrags ist es, Ermittlungssituationen als Voraussetzungen für die Entwicklung und Implementierung von Vernehmungsalgorithmen zu analysieren. Es werden Ansätze zu ihrer Typisierung untersucht und typische Vernehmungssituationen herausgearbeitet, die Grundlage für die Formulierung von Vernehmungsalgorithmen bilden.

Die Aufklärung von Straftaten umfasst die Planung, Organisation und Durchführung einer bestimmten Abfolge von Ermittlungshandlungen und taktischen Operationen, deren erfolgreiche Umsetzung zur Erreichung der angestrebten Ergebnisse – der Wahrheitsfindung im Strafverfahren – führen soll. In diesem Zusammenhang zeichnet sich in der Praxis der Verbrechensaufklärung ein bestimmter Kreis von Ermittlungssituationen ab, der auf eine gewisse Typisierung dieser Handlungsabläufe schließen lässt. Darüber hinaus lassen sich die vielfältigen Ermittlungssituationen, trotz ihrer Diversität, in einige wenige, besonders charakteristische Gruppen zusammenfassen, also typisieren. Dies rechtfertigt die Annahme, dass die Anwendung einer geordneten und sequentiellen Ausführung von Handlungen nach festgelegten Vorgaben, die einen Algorithmus darstellen, möglich ist.

Schlüsselwörter: typische Ermittlungssituationen, konfliktfreie und konfliktvolle Situationen, Algorithmisierung, Vernehmungsalgorithmen.

⁹ Соколенко М. О. Ситуаційна зумовленість побудови алгоритмів допиту. Питання боротьби зі злочинністю. Вип. 24. Х.: Право. С. 252-260.

M. Sokolenko

**ТІПОВЕ СИТУАЦІЄ
НАДЗОРЦЕ ЯКО
ПРЕРЕКТЫЗАЦІЄ ДОТЧАЄ
ФОРМАЦІЄ АЛГОРІТМІВ
ІНТЕРРОГАЦІЄ**

Celem tego artykułu jest analiza sytuacji dochodzeniowych jako warunków wstępnych budowy i wdrożenia algorytmów przesłuchań, Rozważ podejścia do ich typowania i zidentyfikuj typowe sytuacje przesłuchań, które stanowią podstawę szkolenia algorytmów przesłuchań.

Dochodzenie karne obejmuje planowanie, organizację i prowadzenie określonego zestawu działań dochodzeniowych i operacji taktycznych, których pomysłem wdrożenie powinno doprowadzić do pożądanego rezultatu, ustalić prawdę w sprawie karnej. W związku z tym praktyka prowadzenia dochodzeń w sprawie przestępstw określa pewien zakres działań dochodzeniowych, co pozwala określić pewną typowość tych wszystkich. Ponadto, pomimo różnorodności sytuacji ankietowych, można je podzielić na kilka grup spośród najbardziej charakterystycznych, to znaczy typowych. Daje to powód do rozważenia, że możliwe jest zastosowanie uporządkowanego i spójnego wykonywania działań zgodnie z niektórymi instrukcjami, które stanowią algorytm.

Słowa kluczowe: typowe sytuacje akcji dochodzeniowej, sytuacje inne niż konfliktowe i konfliktowe, algorytmizacja, algorytmy przesłuchań.

Дійсно, при підготовці до допиту перед слідчим за будь-яких ситуацій постають завдання інформаційної, організаційної та технічної спрямованості. При вирішенні інформаційних завдань слідчий зобов'язаний ретельно ознайомитись із матеріалами кримінального провадження, отримати додаткову інформацію про особу допитуваного та його стосунки, отримати необхідні консультації від спеціалістів в тій чи іншій галузі знань. Організаційні завдання передбачають з'ясування місця і часу допиту, кола його учасників, складання плану допиту. Технічні пов'язані із процедурою застосування передбачених чинним законодавством додаткових засобів фіксації результатів допиту. Всі ці завдання за своїм характером є усталеними і повторюються щодо різних суб'єктів допиту, а тому їх розв'язання можливе за рахунок застосування певних алгоритмічних приписів, які викладені у вигляді комп'ютерних програм і надані в розпорядження слідчих¹⁰.

Ситуації безпосереднього провадження допиту ще більш варіативні, їх можна представити значно більшу кількість, і тоді може йтися лише про усучений алгоритм провадження допиту, що включає в себе окремі визначені кроки, однак далеко не повні. З огляду на це видається можливим виокремити найбільш узагальнені, типізовані алгоритми, що включають до свого складу чітко окреслену, визначену кількість кроків.

Разом з цим, перелік дій слідчого, що входять до алгоритмів, які застосовуються у безконфліктних ситуаціях, доволі незначний, оскільки допитувана особа не перешкоджає встановленню істини. Основним завданням вказаних алгоритмів є допомога допитуваному у згадуванні, деталізації відомостей щодо події злочину. Зокрема, головна мета алгоритму допиту в ситуації, що виникає при добросовісній помилці з боку допитуваної особи, має бути спрямована на надання допомоги допитуваному по відновленню асоціативних зв'язків і пригадуванню забутого, що, у свою чергу, зумовлює виокремлення наступних тактичних прийомів: постановка нагадуючих запитань, пред'явлення різних доказів, допит на місці події, оголошення фрагментів показань інших осіб, які суперечать показанням допитуваного, та ін.

З усіх ситуацій допиту найбільшу складність та інтерес з точки зору практичної реалізації мають саме конфліктні ситуації. Тому найбільш доцільним, на наш погляд, є виокремлення алгоритмів саме щодо конфліктних ситуацій. Зазначені теоретичні положення підтверджуються відповідними емпіричними спостереженнями, зокрема результатами проведеного нами опитування слідчих. Так, 74 % респондентів відповіли, що в ситуаціях при відмові від давання показань, при наданні неправдивих показань та при необґрунтованому посиленні на алібі застосування алгоритмів є найбільш корисним.¹¹

Найчастіше конфліктні ситуації при допиті виникають, якщо суб'єкт володіє вихідною інформацією, але навмисно перевертає її. Так, неправдиві показання можуть бути породжені відчуттям безвихідності, продиктовані прагненням свідка захистити родича чи близьку людину, викликані бажанням підозрю-

¹⁰ Соколенко М. О. Алгоритм як засіб підвищення ефективності допиту // Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю : Матеріали наук. конф., 15 трав. 2008 р. / ред. кол.: В. І. Борисов (голов. ред.) та ін. Х. : Право, 2008. С. 220-221.

¹¹ Соколенко М. О. Ситуаційна зумовленість побудови алгоритмів допиту. Питання боротьби зі злочинністю. Вип. 24. Х. : Право. С. 252-260.

ваного уникнути відповідальності за більш тяжкий злочин, зменшити свою вину або приховати негативну роль співучасників¹². Також мотивами надання неправдивих показань можуть виступати: бажання потерпілого отримати від заінтересованих осіб матеріальну чи іншу вигоду, примирення з підозрюваним; небажання свідка брати участь у подальших слідчих діях, побоювання помсти з боку зацікавлених осіб та ін¹³.

Запропоновані ситуації придатні для організації допиту в загально-визнаних підходах, але для побудови більш жорстких алгоритмів необхідно запропонувати ситуації, що є більш диференційованими. Так, ситуації, що виникають при наданні неправдивих показань з боку допитуваної особи, можна диференціювати на такі: (1) ситуації при замовчуванні фактів; (2) ситуації при необґрунтованому посиленні на алібі; (3) ситуації при умисному перекрученні показань; (4) ситуації при обмові та самообмові. Головним завданням слідчого в таких ситуаціях є викриття неправди у показаннях допитуваної особи та збереження психологічного контакту. У зв'язку з цим, метою алгоритму дій слідчого з перевірки необґрунтованого посилення на алібі є максимальна деталізація показань з подальшою можливістю їх перевірки, у тому числі при провадженні повторних допитів.

Беручи до уваги висловлене, можна запропонувати побудову таких різновидів алгоритмів спростування необґрунтованого посилення на алібі, серед яких: алгоритм допущення легенди, коли слідчий, здогадуючись про те, що допитуваний повідомляє неправдиві показання – легенду, дає можливість викласти її для того, щоб його показання протирічили з раніше отриманими та встановленими фактами по справі. Слідчий у подальшому постановкою деталізуючих та уточнюючих запитань, встановленням суперечностей в показаннях, пред'явленням доказів створює свого роду ланцюг загороджень, пройти через які надзвичайно складно; алгоритм припинення неправдивих показань, коли слідчий використовує тактичні прийоми, що спрямовані на припинення неправди на начальному етапі допиту та збереження психологічного контакту. Наприклад, викриває допитуваного достатньою кількістю доказів та намагається переконати його, що без правдивих показань не будуть встановлені всі пом'якшуючі обставини, які можуть суттєво впливати на ступінь покарання.¹⁴

При цьому треба мати на увазі, що алгоритм це лише елемент програми дій слідчого, причому далеко не єдиний. Систематизовані відповідним чином алгоритми допиту в сукупності з іншими практичними рекомендаціями утворюють програму, що включає різні алгоритми дій слідчого, провадження кожного з яких, у свою чергу, може формалізуватися. Такого роду програма повинна містити не тільки жорстко детерміновану систему дій (алгоритмів), а також правила рекомендаційного характеру, що забезпечують можливість багатоваріантного підходу до визначення шляхів і засобів

¹² Ковтуненко Л. П. Конфліктні ситуації допиту: причини виникнення і процес розвитку. *Проблеми законності*. Х., 2006. Вип. 80. С. 157.

¹³ Ковтуненко, Л. П. Ситуаційна зумовленість тактики слідчих дій : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Х., 2008. С. 80–85.

¹⁴ Соколенко М. О. Ситуаційна зумовленість побудови алгоритмів допиту. *Питання боротьби зі злочинністю*. Вип. 24. Х. : Право. С. 252–260.

вирішення завдань, залежно від ситуації, що склалася, у тому числі засобами комп'ютерної техніки¹⁵.

Однак треба зазначити, що алгоритми допиту і програми провадження слідчих дій ні в якому разі не призначені для того, щоб замінити індивідуальність, професіоналізм, стиль мислення слідчого, тим більше, що при всьому бажанні нестандартне рішення в розслідуванні злочинів запрограмувати неможливо. "Їх метою, – наголошує В. А. Журавель, – є стимулювання ділової активності слідчого. Саме вони в різноманітних типових слідчих ситуаціях здатні забезпечити швидкість прийняття рішення з урахуванням усіх без виключення рекомендацій криміналістики і вимог чинного законодавства. За їх допомогою розумова діяльність слідчого істотно полегшується, не втрачаючи при цьому своїх творчих засад"¹⁶. Ось чому не можна стверджувати про повну формалізацію діяльності слідчого, оскільки вона повинна доповнюватися евристичними підходами до вирішення завдань і тим самим забезпечувати можливість зміни алгоритму. Алгоритмізація повинна розглядатися як складова інформаційного забезпечення підтримки прийняття рішення слідчим через створення інтегрованих баз даних, інформаційних систем, які значно спрощують пошук, аналіз та обробку інформації у вигляді текстів, схем, таблиць, графіків. Одним із шляхів запровадження алгоритмізації є розробка автоматизованого робочого місця слідчого. Таким чином, аналіз слідчої практики, спрямований на виокремлення типових ситуацій, що складаються на різних етапах розслідування тих або інших видів злочину та розробка алгоритмів, що обумовлює характер і послідовність слідчих дій та інших заходів, які повинні проводитися в кожній конкретній ситуації мають значний науковий і практичний інтерес.

Висновки. Отже, можна констатувати, що основна проблема формування алгоритмів допиту полягає саме в різноманітності і варіативності ситуацій, тому постає завдання щодо виокремлення в першу чергу максимальної кількості типових ситуацій допиту, які є найбільш усталеними і прогнозованими. Вказаний напрям є перспективним і потребує свого подальшого дослідження.

Reference:

- Zhuravel, V. A. (2012). Kryminalistychni metodyky: suchasni naukovi kontseptsii : monohrafiia. Kharkiv. S. 131-136 [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A. (2010). Problemy formalizatsii slidchoi diialnosti. Reformuvannia sudovykh i pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy : problemy ta perspektyvy : materialy nauk.-prakt. konf., 14 travnia 2010 r. Kharkiv. S. 356-357 [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. (2008). Problemy alhorytmizatsii ta prohramuvannia rozsliduvannia zlochiniv. *Visn. Akad. prav. nauk Ukrainy*. Vyp. 2 (53). S. 191-200 [in Ukrainian].
- Kovtunenکو, L. P. (2008). Sytuatsiina zumovenist taktyky slidchykh dii : dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.09 Kryminalnyi protses ta kryminalistyka. Sudova ekspertyza. Kharkiv. S. 80-85 [in Ukrainian].
- Kovtunenکو, L. P. (2008). Konfliktni sytuatsii dopytu: prychyny vynyknennia i protses

- rozvytku. *Problemy zakonnosti*: respublik. mizhvid. nauk. zb. Kharkiv. Vyp. 80. – S. 157 [in Ukrainian].
- Konovalova, V. (2007). Alhorytmizatsiia v teorii kryminalistyky. *Visn. Akad. prav. nauk Ukrainy*. Vyp. 1 (48). S. 169–174 [in Ukrainian].
- Konovalova, V. E. (1973). Orhanyzatsyonnyi ta psykhologhycheskye osnovy deiatelnosti sledovatelja. Kyiv. S. 95 [in Ukrainian].
- Sokolenko, M. O. (2006). Alhorytmy v kryminalistytsi: poniattia, oznaky, vlastyvoli, mozhlyvist zastosuvannia. *Problemy zakonnosti*. Kharkiv. Vyp. 80. S. 145–149 [in Ukrainian].
- Sokolenko, M. O. (2008). Alhorytm yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti dopytu // *Pravovi zasady pidvyshchennia efektyvnosti borotby zi zlochynnistiu: Materialy nauk. konf.*, 15 trav. 2008 r. Kharkiv. Pravo. S. 220–221 [in Ukrainian].
- Synchuk, V. L. (2002). Alhorytmizatsiia i tvorchyi element u diialnosti slidchoho. *Problemy zakonnosti*. Vyp. 57. Kharkiv. Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Ya. Mudroho. S. 180–184 [in Ukrainian].
- Sokolenko, M. O. (2008). Sytuatsiina zumovlenist pobudovy alhorytmiv dopytu / *Pytannia borotby zi zlochynnistiu*. Vyp. 24. Kharkiv. Pravo. S. 252–260 [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu., Avdieieva, H. K. (2008). *Problemy alhorytmizatsii slidchoi diialnosti. Aktualni problemy derzhavy i prava*: zb. nauk. pr. Odessa. : Yuryd. lit. Vyp. 44. S. 46–50 [in Ukrainian].

Received by Editorial Board: 17.12.2024

Suggested Citation:

Соколенко, М. (2024). Типові слідчі ситуації як передумови формування алгоритмів допиту. *Архів кримінології та судових наук* 2 (10). 208–215. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.18>

